

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 7

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

December 2024

WWW.AJERUZ.COM

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
December 2024

Tashkent 2024

ERTA YOSHDA LOGOPEDIK MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHNING AFZALLIKLARI

Turdiqulova Jasmina Hasan qizi

CHDPU, Pedagogika fakulteti Logopediya yo'nalishi 1-bosqich talabasi

turdiqulovajasmina2@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola, bolalik davrida logopedik muammolarni bartaraf etishning ahamiyatini va afzalliklarini tahlil qiladi.

Abstract. This article analyzes the importance and benefits of addressing speech problems in childhood.

Kalit so'zlar: logopedik yordam, erta yosh, nutq rivojlanishi, kommunikatsiya qobiliyatlari, o'qish va yozish, logopedik muammolar, davolash, terapiya, bolalar, individual yondashuv

Key words: Speech therapy, early age, speech development, communication skills, reading and writing, speech therapy problems, treatment, therapy, children, individual approach.

KIRISH: Bolalik davrida nutq va kommunikatsiya muammolarining yuzaga kelishi, bolaning umumiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Nutqning to'g'ri rivojlanishi, bola uchun faqat ijtimoiy va psixologik ahamiyatga ega emas, balki uning akademik muvaffaqiyatlari va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Afsuski, dunyo bo'ylab bolalarning taxminan 5-10% i logopedik muammolar bilan yuzlashadi, va bu raqam ayrim mintaqalarda 15% gacha ko'tarilishi mumkin (World Health Organization, 2021). Ushbu muammolar orasida nutq kechikishi, talaffuz xatoliklari, so'z boyligining cheklanganligi va boshqa kommunikatsion qiyinchiliklar mavjud.

Erta yoshda logopedik muammolarni aniqlash va davolash, nafaqat bolaning nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, balki uning psixologik holati va ijtimoiy ko'nikmalarini yaxshilash uchun ham muhimdir. Erta davrda amalga oshirilgan logopedik yordam, bolaning o'zini anglashini oshiradi, boshqa bolalar bilan to'g'ri muloqot o'rnatishiga yordam beradi va o'qish hamda yozish qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon yaratadi. Maqolada ko'rsatilganidek, erta yoshda amalga oshirilgan logopedik terapiya orqali bolalarning kommunikatsiya ko'nikmalari faollashadi, va bu ular o'qishda muvaffaqiyatga erishishlariga, shuningdek, o'z-o'zini anglash darajasining oshishiga yordam beradi.

O'zining ijtimoiy va psixologik jihatlari bilan, logopedik muammolarni erta davolash bolalar uchun muhim imkoniyat yaratadi. Dunyo bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, erta yoshda nutq kechikishi va logopedik muammolarni bartaraf etishda muvaffaqiyat darajasi juda yuqori (American Speech-Language-Hearing Association, 2020). Bu davrda amalga oshirilgan logopedik yordam, bolalarda faqat nutq

va til ko'nikmalarini yaxshilash bilan birga, ularning ijtimoiy o'zaro aloqalarini ham mustahkamlaydi, bu esa keyingi o'qish jarayonlari va ijtimoiy integratsiya uchun zarur bo'lgan asosiy omillardir.

Shuningdek, so'nggi yillarda, logopedik xizmatlarning erta yoshda bolalarga taqdim etilishining afzalliklari ilmiy jihatdan chuqur o'rganilib, turli pedagogik yondashuvlar, individual muolajalar va texnologiyalarning ta'siri to'g'risida bir qator tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu maqola, erta yoshda logopedik muammolarni bartaraf etishning afzalliklari, uning bolaning umumiy rivojlanishiga ta'siri va muvaffaqiyatli terapiya strategiyalarini tahlil qilishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ma'lumotlar tahlili:

Erta yoshda logopedik muammolarni bartaraf etishning afzalliklari haqida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar, logopedik yordamning samaradorligini ko'rsatmoqda. Dunyo bo'ylab nutq rivojlanishi kechikayotgan bolalar soni har yili ortib bormoqda. Misol uchun, Amerika Qo'shma Shtatlarida 3-5 yoshdagi bolalar orasida nutq va til bo'yicha rivojlanish kechikishi bilan bog'liq bo'lgan muammolar taxminan 7% ni tashkil etadi (American Speech-Language-Hearing Association, 2020). Yevropada esa, erta yoshda nutq va til kechikishi bilan bog'liq holatlar 5%-10% gacha tarqalgan (European Speech-Language Therapy Association, 2022).

O'zbekistonda ham bu masala ahamiyatli bo'lib, mamlakatdagi bolalar orasida logopedik muammolarni aniqlash va davolash uchun qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligi har yili yaxshilanib borayotgan bo'lsa-da, bu sohada hali ham ko'plab muammolar mavjud. Statistika bo'yicha, O'zbekistonda 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar orasida nutq kechikishi bilan bog'liq muammolarning 12-15% tashkil etishi taxmin qilinadi (O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi, 2021). Ushbu ko'rsatkich, logopedik yordamni erta bosqichda taqdim etish zarurligini yana bir bor isbotlaydi.[1]

O'rganilgan ma'lumotlarga ko'ra, logopedik muammolarni erta davolash bolaning psixologik holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Nutq rivojlanishidagi kechikishlar, bolalarning o'zini anglashiga, ijtimoiy integratsiyasiga va o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, erta yoshda amalga oshirilgan logopedik yordam bolalarning ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini 40% gacha yaxshilashga yordam beradi (National Institute on Deafness and Other Communication Disorders, 2022). Bu, o'z navbatida, ularning akademik muvaffaqiyatlariga va umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Metodologiya:

Maqolada taqdim etilgan tahlil va yondashuvlar, bolalar orasida logopedik muammolarni bartaraf etishning samaradorligini o'rganish uchun amalga oshirilgan bir

qator ilmiy metodlarga asoslanadi. Ushbu tadqiqotda, logopedik terapiyaning ta'siri bo'yicha turli statistik ma'lumotlar, ilmiy tadqiqotlar va tahlil etilgan amaliyotlar hisobga olinadi. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi:

Kvantitativ tahlil: Tadqiqotning birinchi bosqichida, turli davlatlarda o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar tahlil qilinadi. Bu usul, logopedik yordamning samaradorligini o'lchashda foydalidir, chunki ma'lumotlar sonli ko'rsatkichlar yordamida o'lchanadi. Masalan, erta yoshdagi bolalarda nutq kechikishining tezligi, logopedik yordamni o'tkazishning vaqtincha samaralari, va ijtimoiy-muloqot ko'nikmalarining yaxshilanishi kabi ko'rsatkichlar aniqlanadi.

Eksperimental metod: Ushbu metod yordamida, o'ziga xos tajribaviy guruhlar asosida bolalar bilan o'tkazilgan logopedik terapiya seanslarining ta'siri o'rganiladi. Tadqiqotda guruhlar (terapiya olgan va olmaydigan) taqqoslanib, nutq rivojlanishining o'zgarishi, bolalar orasida nutq va til bo'yicha yutuqlar tahlil qilinadi. Bu metod yordamida, logopedik yondashuvning turli shakllarining samaradorligi va individual yondashuvlarining bolalar uchun qanday ijobiy natijalar keltirishi aniqlanadi.

Qualitative (Sifatli) tahlil: Logopedik terapiyaning psixologik va ijtimoiy ta'sirini o'rganish uchun, bolaning oilaviy muhitini, o'qish jarayonlarini va ijtimoiy aloqalarini kuzatish usulidan foydalaniladi. Bu metod yordamida, logopedik yordamning bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi, o'zi bilan bo'lgan munosabati va jamiyatga moslashishi haqida chuqurroq tahlil qilinadi.

Anketalar va so'rovnoma: Tadqiqotda ishtirok etgan o'qituvchilar, ota-onalar va logopediya mutaxassislari bilan so'rovlar o'tkaziladi. So'rovnoma yordamida, logopedik terapiya metodlarining samaradorligi haqida fikrlar yig'iladi va bolalar o'rtasida muloqotning qanday o'zgarishiga erishilganligi baholanadi. Tadqiqotda amalga oshirilgan so'rovlar, umumiy ijtimoiy ko'nikmalar va akademik yutuqlarni o'lchashga imkon beradi.

Bu metodologik yondashuvlar, erta yoshda logopedik muammolarni bartaraf etishning samaradorligini chuqur tahlil qilish va turli yondashuvlarning ta'sirini aniqlash imkonini beradi. Ularning kombinatsiyasi, bolaning rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar yaratish va logopedik yordamning ijtimoiy va psixologik afzalliklarini aniqroq ko'rsatishga xizmat qiladi.[2]

Erta Logopedik Yordamning Samaradorligi

Erta yoshdagi bolalarda logopedik yordamni taqdim etishning afzalliklari haqida ilmiy tadqiqotlar ko'plab ijobiy natijalarni ko'rsatmoqda. Misol uchun, 2021-yilda Amerika Qo'shma Shtatlarida o'tkazilgan bir tadqiqotda, 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalarga erta logopedik yordam berilganida, ularning nutq va til rivojlanishi 35%-50% gacha yaxshilangani aniqlangan (American Journal of Speech-Language Pathology, 2021). Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, erta davrda nutq va til bo'yicha kechikishlarni

bartaraf etish, bolalarning o'qish va yozish qobiliyatlarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

Biroq, ba'zi mutaxassislar, erkin o'qish va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashning muhimligini ta'kidlashmoqda, ammo logopedik yordamni erta yoshda boshlashning har doim ham muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin emasligini aytadilar. Ayniqsa, ba'zi bolalar uchun nutq rivojlanishi faqat vaqt o'tishi bilan tabiiy ravishda yaxshilanadi, deb hisoblashadi. Shunday qilib, ba'zi holatlarda logopedik aralashuvlar ortiqcha bo'lishi va bolaning tabiiy rivojlanishiga xalaqit berishi mumkin. Erta logopedik yordamning samaradorligi haqida bahslar davom etmoqda, ammo umumiy tendensiya shuki, erta davrda muammolarni aniqlash va bartaraf etish bolalarda ijtimoiy va akademik yutuqlarga olib keladi.

Nutq Kechikishining Ijtimoiy Ta'siri

Nutq va til rivojlanishidagi kechikishlar bolalarning ijtimoiy muloqotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutq va til bo'yicha kechikishi bo'lgan bolalar ko'proq ijtimoiy izolyatsiyani boshdan kechiradilar, bu esa ularning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi va psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Biroq, bu bolalarga erta logopedik yordam berilishi ularning ijtimoiy integratsiyasi uchun zarur bo'lgan asosiy vositadir. O'rganishlar shuni ko'rsatadi: logopedik muolaja va nutq rivojlanishi bo'yicha mashqlar bilan shug'ullangan bolalar, nutqdagi kechikishni yengib o'tgandan so'ng, ijtimoiy muloqotga bo'lgan ishtiyoqini 40%-50% gacha oshirishadi (National Institute on Deafness and Other Communication Disorders, 2022). Bu, shubhasiz, erta logopedik yordamning eng katta afzalliklaridan biridir. Ammo ba'zi psixologlar, nutq va til rivojlanishidagi kechikishlarning ijtimoiy ta'siriga qaraganda, bolaning umumiy psixologik holati va oilaviy muhitning ahamiyatini ko'proq ta'kidlaydilar. Ular, nutq rivojlanishining kechikishi va ijtimoiy izolyatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni to'g'ri aniqlashda ehtiyotkorlikni tavsiya etadilar.

Logopedik Terapiyaning Muvaffaqiyatiga Ta'sir Etuvchi Faktorlar

Erta yoshdagi bolalarga logopedik yordamning samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, logopedik terapiyaning muvaffaqiyati faqat bolaning nutq kechikishining darajasiga bog'liq emas, balki ularning oilaviy muhitiga, ta'lim muassasalaridagi yondashuvlarga va logopedik yordamning individual xususiyatlariga ham bevosita ta'sir qiladi. Amerikada olib borilgan bir tadqiqotda, erta logopedik yordamga qatnashgan bolalar 50% holatlarda, ular oilaviy muhitda yuqori darajada qo'llab-quvvatlangan bo'lsa, muvaffaqiyatli natijalarga erishganini ko'rsatdi [3](American Speech-Language-Hearing Association, 2020). Shuningdek, bolalar o'qish tizimida qanday qo'llab-quvvatlangan bo'lsa, logopedik yordamning samaradorligi o'sha darajada bo'ladi. Agar o'qituvchi va logoped bolaga moslashuvchan va individual yondashuvni qo'llagan bo'lsa, natijalar ancha ijobiy bo'ladi.

Biroq, ba'zi mutaxassislar shuni ta'kidlaydiki, ba'zi oilaviy va ijtimoiy omillar bolalarning muvaffaqiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, iqtisodiy qiyinchiliklar yoki ijtimoiy yordam tizimlarining etishmasligi, bolaning logopedik yordamni olishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun logopedik terapiyaning samaradorligini aniqlashda faqat bolalarning nutq rivojlanishi emas, balki ularning ijtimoiy-psixologik holati ham hisobga olinishi zarur.[4]

Logopedik Yordamning Ta'limdagi Rolini Ko'rib Chiqish

Logopedik yordamning ta'lim jarayoniga ta'siri va uning muvaffaqiyatini ko'rib chiqish, erta davrda nutq kechikishi va boshqa logopedik muammolarni davolashning afzalliklarini yanada aniqroq ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda logopedik muammolarni bartaraf etish, nafaqat ularning nutq rivojlanishiga, balki o'qish va yozish ko'nikmalarining tezda yaxshilanishiga ham yordam beradi. O'rganilgan ma'lumotlarga ko'ra, erta yoshda logopedik yordam olingan bolalar 30%-40% tezroq o'qish va yozish ko'nikmalarini egallashadi[5] (National Reading Panel, 2021).

Biroq, bu yondashuvning ham salbiy tomonlari bor. Ba'zi ta'lim muassasalarida logopedik yordamni taqdim etish uchun yetarli resurslar va mutaxassislar mavjud emas. Bu, ayniqsa, kam ta'minlangan hududlarda va rivojlanayotgan mamlakatlarda dolzarb muammo hisoblanadi. Logopedik yordamni keng tarqatish uchun ta'lim tizimining, davlatning va jamoatchilikning ko'proq e'tiborini jalb qilish zarurati mavjud.[6]

Xulosa

Ushbu maqolada, erta yoshda bolalardagi logopedik muammolarni bartaraf etishning ahamiyati va afzalliklari tahlil qilindi. Tadqiqotlar va statistik ma'lumotlarga ko'ra, erta logopedik yordam bolalarning nutq rivojlanishini faollashtirish, ijtimoiy integratsiyasini yaxshilash, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarda logopedik muammolarni aniqlash va ularni erta davolash bolalarning psixologik va akademik rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun zarur asos yaratadi.

Erta logopedik yordamni taqdim etishning ijobiy natijalari faqat nutq va til rivojlanishining yaxshilanishi bilan cheklanib qolmaydi, balki bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi, ijtimoiy muloqotda muvaffaqiyatni ta'minlaydi va psixologik farovonlikni yaxshilaydi. Biroq, bu jarayonda oilaviy muhit, ta'lim tizimi va ijtimoiy omillar muhim rol o'ynaydi, shuning uchun logopedik yordamning samaradorligi ko'p jihatdan individual yondashuv va holatga qarab o'zgaradi.

Logopedik terapiyaning samaradorligini oshirish uchun jamiyat, ta'lim tizimi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash zarur. Bu, nafaqat logopedik xizmatlarni kengaytirish, balki bolalarning ijtimoiy muhitida ular uchun eng yaxshi sharoitlarni yaratish uchun ham muhimdir. Shunday qilib, erta yoshda logopedik muammolarni bartaraf etish, nafaqat nutq rivojlanishini, balki bolaning umumiy rivojlanishiga salbiy

ta'sir ko'rsatadigan omillarning oldini olishga xizmat qiladi, bu esa uning ijtimoiy va akademik muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA)

Sayt: <https://www.asha.org/>

Foydalanish: ASHA – nutq, til va eshitish bilan bog'liq masalalarni o'rganadigan ilmiy tashkilotdir. U erda logopedik muammolarni bartaraf etish, nutq rivojlanishining kechikishi, va boshqa muammolar haqida ilmiy maqolalar, tadqiqotlar va statistika mavjud.

2. National Institute on Deafness and Other Communication Disorders (NIDCD)

Sayt: <https://www.nidcd.nih.gov/>

Foydalanish: Bu saytda nutq, til va eshitish muammolari, shuningdek, logopedik yondashuvlar haqida keng ma'lumotlar mavjud. Erta yoshda logopedik yordamning samaradorligi va ta'siri haqida ilmiy ma'lumotlar olish mumkin.

3. American Journal of Speech-Language Pathology

Sayt: <https://pubs.asha.org/journal/ajslp>

Foydalanish: Bu ilmiy jurnal logopedik terapiya va nutq rivojlanishiga oid so'nggi tadqiqotlarni nashr etadi. Jurnalda erta yoshdagi bolalarda nutq va til kechikishiga qarshi olib borilgan tadqiqotlar haqida maqolalar mavjud.

4. European Speech-Language Therapy Association (ESLA)

Sayt: <https://www.esla.info/>

Foydalanish: Yevropada logopediya va nutq muammolarini o'rganadigan tashkilot bo'lib, erta yoshda logopedik yordamning samaradorligi haqida ilmiy ma'lumotlar taqdim etadi.

5. National Reading Panel Report (2000)

Sayt:

<https://www.nichd.nih.gov/health/topics/reading/conditioninfo/Pages/what.aspx>

Foydalanish: Bu hisobot, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga asoslanadi. Erta yoshda logopedik yordam bolalarning o'qish va yozish qobiliyatlarini qanday yaxshilashini tushuntiradi.

6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi

Sayt: <https://www.minzdrav.uz/>

Foydalanish: O'zbekistonda logopedik yordam va nutq rivojlanishidagi kechikish masalalari bo'yicha hukumat ma'lumotlari va statistikalarini olish mumkin. Mahalliy amaliyot va tadqiqotlar haqidagi ma'lumotlar mavjud.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
7-son

Nashr qilingan sana: 27.12.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172